

"סנאט" מספר 333 בנושאים מדיניים :

אירופה משנה את יחסה לסוריה

תקציר:

סוריה, עד לפני שבועות אחדים אימת המערב; חברה ב"ציר הרשע"; מפתחת בסתר נשק גרעיני; מעבירה נשק ותחמושת לחיזבאללה ומארכת בבירתה את ראשי החמאס, מוזמנת לפתע לוועידת אנאפוליס, ואף מגיעה לוועידה. הגעתה של סוריה לאנאפוליס משמשת עתה תמריץ לאחדות ממדינות המערב, שחיכו זמן רב להזדמנות כזו, כדי לעבות את קשריהן עם דמשק ולנסות לסייע בנוסף בחידוש הדיאלוג הישראלי-סורי.

חברי צוות ההיגוי בעבר

יו"ר ראשון,
הנשיא חיים הרצוג ז"ל
יו"ר שני,
מר חיים י. צדוק ז"ל
ד"ר יהודה לנקרי
ח"כ מיכאל איתן
עו"ד יוסי כץ
ד"ר וינפריד וייט
ח"כ גדעון סער
ח"כ יצחק הרצוג, שר
ח"כ אתי לבני
ח"כ איתן כבל, שר

בשיתוף:

קרן פרידריך אברט

חסויות:

משה קורניק

Steering Committee

Mr. Uzi Baram Chair
Dr. Yossi Beilin, MK
Mr. Hermann Bünz
Ms. Amira Dotan, MK
Mr. Gilad Erdan, MK
Mr. Shai Hermesh, MK
Ms. Nadia Hilou, MK
Ms. Orit Noked, MK
Mr. Ephraim Sneh, MK

Former members of the steering committee

Former Chair,
The Late President
Chaim Herzog
Former Chair,
The Late Mr. Haim J.
Zadok
Dr. Yehuda Lankry,
Mr. Michael Eitan, MK
Adv. Yossi Katz
Dr. Winfried Veit
Mr. Gideon Saar, MK
Mr. Isaac Herzog, MK
Minister
Ms. Eti Livni, MK
Mr. Eitan Kabel, MK
Minister

In cooperation with:

Friedrich Ebert Stiftung

Sponsors:

Moshe Kornik

רקע

ההחלטה האמריקנית להזמין את סוריה לוועידת אנאפוליס וההיענות הסורית, יצרו מצב חדש מבחינת מעמדה של סוריה בעולם הדמוקרטי, במיוחד באירופה, וזאת למרות שהנושא הישראלי-סורי כמעט לא הוזכר בוועידה. עצם ההשתתפות בוועידה שיזמה ארצות-הברית, נתנה לסורים לגיטימציה שמדינות רבות באירופה ביקשו, ולעיתים אפילו ניסו, לתת לה בכוחות עצמן בשנה האחרונה. עד כה בלמה וושינגטון בהצלחה רבה את הניסיונות האירופים. מאז אנאפוליס נראה שמדיניות הבלימה האמריקנית של ניסיונות למגעים אירופים-סוריים נחלשה במידה רבה. שורה ארוכה של מדינות במרחב האירופי האיכו בימים אלה את הקצב של ניסיונות תיווך ופישור עם סוריה, כאשר דווקא שתי שכנות חשובות של האיחוד האירופי, רוסיה ותורכיה, נטלו את ההובלה ועוסקות בכך בצורה אינטנסיבית יותר מהאחרות.

ארצות הברית - הזמנת סורית לאנאפוליס מסמנת כפי הנראה שינוי מסוים, גם אם חלקי בלבד, בעמדת ארצות הברית כלפי המשטר הסורי. בשנים האחרונות ניתן היה למנות אין ספור התבטאויות של בכירים אמריקנים על היותה של סוריה מדינת טרור שיש לבודדה ולהוקיעה. חלק מהבכירים בממשל צירפו בהתבטאויותיהם את סוריה ל"ציר הרשע" נוכח קשריה ההדוקים עם איראן, החזבאללה והחמאס. התקשורת האמריקנית, בעידוד שקט של הממשל, גיבתה כמו כן את ההתקפה הישראלית על סוריה מה-6 בספטמבר 2007. העיתונות האמריקנית הרבתה לפרסם ממצאים מרשיעים כנגד סוריה, ופעלה לעיצוב דעת קהל עולמית עוינת לממשל הסורי. העוינות האמריקנית לסוריה לפני הועידה באנאפוליס, השפיעה עד כה משמעותית גם על עמדתה של אירופה. סימני השינוי בושינגטון מאז אנאפוליס עושים עתה את שלהם בכיוון ההפוך.

רוסיה - רוסיה חידשה בשנה האחרונה משמעותית את הקשרים הצבאיים שלה עם סוריה. רוסיה מכרה לסוריה בשנה האחרונה מאות טילים ארוכי טווח כאשר העסקה ממומנת, לפחות בחלקה, על ידי האיראנים. באחרונה ערך הצי הרוסי הפגנת כוח לאורך החוף המזרחי של הים התיכון. במשט הרוסי השתתפו 11 כל שייט ובהם נושאת מטוסים (שעל סיפונה 47 מטוסי קרב). בהפגנת העוצמה האזורית נעזרה רוסיה בבסיסי הצי הסורי בים התיכון והיא הייתה מתואמת עם דמשק גם בדרג המדיני. חידוש הקשר הצבאי בין המדינות הביא מטבע הדברים גם להידוק משמעותי בתאום המהלכים הדיפלומטיים באזור. אך טבעי הדבר שרוסיה החלה באחרונה גם במאמצים לתווך בין סוריה וישראל, בעיקר נוכח ההתמקדות האמריקנית בתיווך הישראלי-פלשתיני. מיד לאחר ועידת אנאפוליס הודיעה מוסקבה כי היא מעוניינת באירוח מגעים ישראלים-סוריים במוסקבה, שיהוו המשך ישיר לנוכחות הסורית בוועידת אנאפוליס. החשיבות העיקרית של ניסיון התיווך הרוסי היא דווקא באפשרות של משיכת האמריקנים לעיסוק מחודש בנושא הישראלי-סורי. בושינגטון קיים חשש שתיווך רוסי מסוג זה יאפשר לרוסיה לחזור לזירה המזרח תיכונית באופן עצמאי ולא באמצעות ה"קוורטט".

צרפת - צרפת החליטה בחודשים האחרונים לפתוח בדיאלוג עם דמשק, לראשונה מאז 2004. הנשיא החדש ניקולא סרקוזי אחראי אישית לתפנית בעמדה הצרפתית העוינת כלפי סוריה, שעל גיבושה היה אחראי עד כה הנשיא היוצא, ז'אק שיראק. ב-13 בנובמבר 2007 דיווח העיתון "לה מונד" על ביקורם של שניים מעוזריו הבכירים של סרקוזי בסוריה, שם דנו עם הנשיא אסד בגיבוש הבנות שיאפשרו בחירת נשיא חדש ללבנון. על פי ה"לה מונד" נערך הביקור בידיעתה של ארצות הברית לאחר שהנשיא סרקוזי חשף את תכניתו בפני הנשיא האמריקני בביקורו האחרון בושינגטון. הכעס של הנשיא לשעבר שיראק על רצח חברו הטוב רפיק חרירי, גרם לכך שמאז 2004 ועד לאחרונה לא ביקר בדמשק נציג צרפתי רם דרג. הביקור של יועצי סרקוזי מסמן אם כן תפנית של ממש ביחס הצרפתי לסוריה.

תורכיה - יחסי אנקרה-דמשק טובים מאוד כבר שנים אחדות. בינואר 2004 ביקר הנשיא אסד בתורכיה, ביקור ראשון של נשיא סורי ברפובליקה התורכית אי פעם. הביקור שיפר משמעותית את היחסים בין שתי המדינות ויצר קשר חם והדוק בין בשאר אסד לראש ממשלת תורכיה, רג'פ טאיפ ארדואן. כבר בביקור ב-2004 ביקש אסד מארדואן לתווך בינו לבין ישראל אך רק במרץ 2007, במהלך ביקור ראש הממשלה אולמרט בתורכיה, נתבקשו התורכים על ידי ישראל לבצע משימות גישוש מדיניות בדמשק. במהלך 2007 שימש יועצו של ראש ממשלת תורכיה לעניינים בינלאומיים, פרופ' אחמד דאוטאוגלו, איש הקשר המרכזי בין ישראל וסוריה, כאשר באמצעותו מועברים מסרים בין שתי המדינות, גם בנושאים מדיניים וגם בנושא השבויים והנעדרים. נשיא תורכיה עבדוללה גול אישר בראיון עיתונאי שתורכיה מתווכת בין ישראל וסוריה, וגורמים ישראלים אישרו גם הם את דבר המעורבות התורכית.

גרמניה – גם גרמניה חידשה בחודשים האחרונים את מגעיה הדיפלומטיים עם דמשק בדרג בכיר. השרה לשיתוף פעולה כלכלי ופיתוח בממשלת גרמניה ביקרה בדמשק והודיעה על החלטתה לחדש את הקשרים הכלכליים בין שתי המדינות. גם צמרת משרד החוץ הגרמנית ביקרה בדמשק לאחרונה. בגרמניה קיימת תחושה שהדברות עם סוריה עדיפה על המשך בידודה על ידי המערב. גורמים בשמאל הגרמני מקיימים בנוסף קשר עם בכירי מפלגת הבעת' הסורית, ובאחרונה גם עם בכירים במפלגה הקומוניסטית בדמשק. גרמניה מכלכלת עם זאת את צעדיה בזהירות רבה בגלל החשש מפגיעה ביחסים הביטוראליים עם ארצות הברית וישראל. הפעילות הרוסית, הצרפתית והתורכית בנושא הסורי בחודשים האחרונים, הופכת גם את הפעילות הגרמנית נמרצת יותר, בעיקר בחלק הסוציאליסטי של ממשלת האחדות הגרמנית.

שוויץ – ממשלת שוויץ עסקה בהעברת מסרים חשאיים בין ישראל וסוריה בין השנים 2004 ו-2006. שוויץ ניהלה בתקופה זו מגעים בלתי רשמיים בין גורמים ישראלים וסורים אשר פתחו בפניה את הדלתות בדמשק. המגעים הצביעו על קשיחות סורית רבה בסוגיית הריבונות על הגולן, לעומת גמישות מה בכל הנוגע ללוחות הזמנים של הנסיגה הישראלית ולפעילות הכלכלית-תיירותית של ישראל בגולן לאחר העברת הריבונות לסוריה. חשיפת המגעים בינואר 2007, והודאה שוויצרית בקיומם למרות ההכחשות הסוריות והישראליות, פגעה במעמדה של שוויץ כמעבירת מסרים בין שתי המדינות, והשוויצרים נאלצו לצמצם באחרונה את פעילותם בנושא.

המניעים הסורים

סוריה הגיעה לאנאפוליס בעיקר משום שזו עברה פתיחת אשנב ראשון, מזה זמן רב, למחנה המערבי. השתייכות עתידית למחנה המערבי נראית לסוריה תואמת יותר את אופייה ואת שאיפותיה ארוכות הטווח כמדינה, מאשר ההשתייכות העכשווית למחנה האירני. התנעת המשא ומתן בין ישראל וסוריה חשובה לסורים הרבה פחות מאשר פתיחת הדלת למערב. הסורים מבינים עם זאת כי הדברים כרוכים אלה באלה וכי התקדמות על פי התכנית הסעודית לפתרון הסכסוך הישראלי-ערבי תוכל ליצור עבורם הזדמנות לשפר את מערכת יחסיהם עם ארצות-הברית ומדינות אירופה.

השתלשלות אירועים אפשרית לאחר אנאפוליס

קשה יהיה לווינגטון להתעלם מהפעילות האירופית-רוסית-תורכית בנושא הסורי, אשר לה שותפות מלבד המדינות המוזכרות לעיל גם ספרד, איטליה ונורבגיה. הטיועון האירופי שמשרכת סוריה למחנה המערבי חשובה כרגע מאוד גם בגלל הצורך בבידוד איראן, הוא טיועון שקשה לאמריקנים להתמודד עימו. גם אם ארצות הברית אינה מתלהבת עדיין מהוצאת הסורים מבידודם, מדינות אירופה מבצעות בפועל מדיניות כזו. מה שיקבע עם זאת אם סוריה וישראל תכנסנה למשא ומתן רציני, תהיה בכל זאת הנכונות של ווינגטון לאפשר זאת. ישראל תשתדל לא להביך את ווינגטון בסוגיה. יתכן שהרגע הזה בכל זאת מתקרב, בין אם בגלל לחצים פנים-אמריקנים ובין אם בגלל החשש בווינגטון מהפקרת הדיאלוג הישראלי-סורי לגורמים אחרים מלבדה.